

Perspektívy jazykovej komunikácie v Európskej únii Nitra, Slovenská republika, 28. - 29. júla 2016

„Nitrianska deklarácia”

L'Italia è fatta. Restano da fare gli italiani. (Vytvorili sme Taliansko. Teraz musíme vytvoriť Talianov.) Massimi d'Azeglio, 1866

Vytvorili sme Európu, teraz musíme vytvoriť Európanov. Iba Európania vedia Európskej únii priniesť potrebnú citovú a demokratickú oprávnenosť. Brexit jasne ukázal, že súčasná kríza európskej integrácie je krízou identity. Kľúčovou záležitosťou je poradiť si s rozmanitosťou. Je potrebné zlepšiť jej riadenie spájaním vládnych inštitúcií s komunikačnými komunitami. Nedostatok takéhoto spojenia je pre Európsku úniu zásadným problémom.

Veľa občanov sa oprávnene obáva, že ak má byť Európa úspešná, musí sa potlačiť ich národná identita. Tejto obave musíme venovať pozornosť. Občianska angažovanosť voči Európe sa neposilní, pokiaľ občania nepocítia európsku identitu, v súlade so svojou národnou a regionálnou identitou. Dôvodom je, že napriek veľkým pokrokom európskej integrácie v hospodárskej a obchodnej oblasti, kultúrnej, vzdelávaciej a jazykových aspekty ostali na národnej úrovni. Doposiaľ nevznikla žiadna snaha o vytvorenie spoločného vzdelávacieho systému pre európskych občanov. Jazyky nám umožňujú komunikovať, ale v rovnakej miere pomáhajú vyjadriť aj našu identitu. V súčasnosti neexistuje jazyk, ktorý by vyjadroval paneurópsku identitu. Motto Európskej únie „zjednotení v rozmanitosti” akoby vyzdvihovalo rozmanitosť na úkor jednoty. Avšak kľúčová je rovnováha medzi nimi.

Narastajúca globalizácia spôsobila dominanciu angličtiny. Ako svetový jazyk však angličtina nie je vhodným jazykom na vyjadrenie európskej identity. Keď Veľká Británia odíde z Európskej únie, angličtina bude iba pre 10 % obyvateľov Európskej únie rodným jazykom alebo cudzím jazykom, ktorý ovládajú na veľmi dobrej úrovni. Výlučné používanie angličtiny v Európskej únii by prehĺbilo sociálne nerovnosti a angličtina by bola považovaná za elitársky jazyk. Prehnané sústredenie na angličtinu je hlavným faktorom, ktorý oslabuje motiváciu študovať iné cudzie jazyky. Jazykové nerovnosti sú často dôsledkom nerozumných jazykových politík a nie výsledkom spontánnych socio-ekonomických javov. Jazyková nespravodlivosť vytvára rôzne formy ekonomickej a spoločenskej diskriminácie. Pomocou vhodných jazykových politík by sme sa týmito javmi mali zaoberať na úrovni Európskej únie.

Prevláda trend podceňovania dôležitosti jazykovej politiky ako faktora integrácie. Upevňuje to súčasnú situáciu, ktorá, ako ukázal Brexit a iné referendá, je neprijateľná dokonca aj pre britských občanov. Mnohojazyčnosť je základnou hodnotou Európskej únie a zároveň základnou hodnotou na zabezpečenie rovnoprávnosti občanov Európskej únie a aj hovoriacich regionálnych a menšinových jazykov. Je potrebné preskúmať tieto dôležité oblasti.

Výučba cudzích jazykov neprináša očakávané výsledky. Eurobarometer a SurveyLang ukázali pokles v znalosti prvého aj druhého cudzieho jazyka. Vidíme jasnú potrebu novej stratégie na zlepšenie učenia cudzích jazykov, zvýšenie jazykovej uvedomenosti a medzikultúrnych schopností, a to empirickým zisťovaním, ktorý cudzí jazyk dokáže s najväčšou pravdepodobnosťou podnietiť následné učenie ďalšieho jazyka. Krajiny Vyšehradskej štvorky predstavujú ideálny rámec pre zavedenie tohto inovatívneho prístupu a realizáciu praktických krokov, a tým podporiť jazykovú rozmanitosť a tiež spoločnú európsku identitu.

**Medzinárodná konferencia o jazykovej politike:
„Perspektívy jazykovej komunikácie v EÚ“
Nitra, Slovensko, 28 – 29. júl 2016**

Téma 1: *Zapojenie občanov – opatrenia zabezpečujúce, aby vlády a inštitúcie EÚ zverejňovali informácie o svojich aktivitách a programoch vo väčšom počte európskych jazykov a aby prístup k inštitúciám nezvýhodňoval len jeden či dva jazyky.*
(Autor: Seán Ó Riain et al.)

Kontext

Narastajúca globalizácia neúprosne vedie k čoraz výraznejšej prevahe jediného jazyka – angličtiny. Tento trend sa jasne prejavuje na európskej i celosvetovej úrovni. Rozširujúce sa používanie angličtiny má mnoho pozitív, no zároveň aj veľa závažných negatív, ktoré sa značne opomínajú. Medzi negatíva patrí čoraz výraznejšie odcudzenie sa od občanov EÚ, ktorých jazyky nie sú v európskych inštitúciách bežné. Viacjazyčnosť je kľúčovou hodnotou EÚ, keďže je nevyhnutná pre nediskriminačné zaobchádzanie s európskymi občanmi. Na európskej aj celosvetovej úrovni existuje všeobecná tendencia ignorovať dôležitosť jazykovej politiky. Tento prístup automaticky vedie k pretrvávajúcemu posilňovaniu statusu quo, teda k čoraz väčšej prevahe angličtiny na úkor ostatných jazykov, či už národných, regionálnych alebo menšinových, a k nespravodlivému udeľovaniu celoživotných nezaslúžených výsad 1-2 % občanov EÚ (po Brexite), ktorých prvým jazykom je zhodou okolností angličtina. Cieľom tejto konferencie je podporiť osvetu o jazykovej politike ako o nesmierne dôležitej súčasti priblíženia európskej integrácie občanom prostredníctvom podpory EÚ a členských štátov, *predovšetkým krajin V4+* ako európskej prednej línie, aby prijali konkrétne kroky načrtnuté v troch tematických dokumentoch.

Odporúčania

1. Európa urgentne potrebuje transparentnú verejnú diskusiu o jazykovej politike s cieľom vypracovať usmernenia pre európske a vnútroštátne jazykové politiky, aby sa zvýšilo verejné povedomie o dôležitosti jazykovej politiky.
2. Dialóg medzi kľúčovými aktérmi v oblasti jazykovej politiky, politikmi, novinármi, výskumníkmi a zástupcami občianskej spoločnosti je predpokladom pre informovanejšie vytváranie politík.
3. Európska komisia a národné vlády by mali vytvoriť oddelenia s kvalifikovanými štátnymi zamestnancami špecializujúcimi sa na jazykovú politiku, ktorí budú zodpovední za zapojenie jazykovej politiky do obchodu, kultúry, vzdelávania, výskumu, médií, medzinárodných vzťahov a nadnárodných inštitúcií v rámci systému EÚ.
4. Primárnou úlohou odborníkov na jazykovú politiku by bolo posunúť jazykovú politiku na významnejšie miesto v politickej, academickej, vzdelávacej a mediálnej agende a zabezpečiť, aby sa jazykový faktor explicitne riešil vo všetkých relevantných oblastiach na európskej i vnútroštátnej úrovni.
5. Komisia by mala vypracovať serióznu štúdiu o používaní esperanta ako spájacieho a ústredného jazyka pri komunikácii v rámci EÚ a vypočítať krátkodobé finančné náklady na výučbu jazyka a dlhodobé finančné úspory súvisiace so zavedením systému založeného na esperante. Taktiež by sa mala preskúmať možná podpora projektom mimovládnych organizácií pôsobiacich v tejto oblasti.
6. Treba vypracovať kódex jazykových pravidiel v inštitúciách EÚ zameraný na rovnosť všetkých občanov všetkých členských štátov pri európskej integrácii bez ohľadu na ich rodný jazyk. Implementáciu kódexu by mal monitorovať ombudsman EÚ.
7. Inštitúcie EÚ by mali vypracovať aktívne jazykové politiky na boj proti jazykovej diskriminácii. Nábor pracovníkov nesmie pozitívne diskriminovať rodených hovoriacich určitého jazyka, či už *de jure* alebo *de facto*.

**Medzinárodná konferencia o jazykovej politike:
„Perspektívy jazykovej komunikácie v EÚ“
Nitra, Slovensko, 28 – 29. júl 2016**

Téma 2: *Mnohojazyčnosť v hospodárstve a spoločnosti. Odstrániť sociálne vyčleňovanie a posilniť vnútorný trh.*

(Autor: Michele Gazzola et al.)

Jazyková nespravodlivosť vytvára rôzne hospodárske a spoločenské prejavy diskriminácie, ktoré by sa mali riešiť prostredníctvom primeraných jazykových politík na úrovni EÚ.

Môžeme identifikovať päť priorít:

1. *Sociálne začlenenie.* Výučba aspoň dvoch cudzích jazykov na školách a/alebo celoživotná výučba jazykov by mala byť uskutočňovaná vo všetkých členských štátoch. Na podporu sociálneho začlenenia by sa prisťahovalci a medzinárodní študenti mali učiť miestny jazyk.

2. *Práva duševného vlastníctva.* Európska únia by mala vytvoriť súbor účinných kompenzačných opatrení, aby sa zotrelí hospodárske nerovnosti súvisiace s jazykom vznikajúce pri ochrane práv duševného vlastníctva na celoeurópskej úrovni. Európsky patentový úrad za oficiálne jazyky považuje len angličtinu, francúzštinu a nemčinu a Európsky úrad pre ochranu duševného vlastníctva uznáva len angličtinu, francúzštinu, nemčinu, taliančinu a španielčinu. Európske spoločnosti sídlia v krajinách s inými úradnými jazykmi musia vynaložiť značné finančné prostriedky na preklady, ktoré spomínané úrady plne nepreplácajú, a to dokonca ani na základe súčasného nariadenia o jednotnom európskom patente. To negatívne ovplyvňuje hospodársku súťaž medzi európskymi spoločnosťami a dochádza k porušeniu princípov voľného trhu v rámci spoločného trhu. Je paradoxné, že ochrana duševného vlastníctva na európskej úrovni je pre americké alebo austrálske spoločnosti lacnejšia než pre portugalské či poľské.

3. *Spotrebitelia.* Európska únia by mala chrániť právo európskych spotrebiteľov na informácie vo svojom rodnom alebo primárnom jazyku vzdelávania pri kúpe tovaru alebo služby. Ak etikety, zloženie, nutričné hodnoty, používateľské príručky a bezpečnostné pokyny nie sú v rodnom jazyku občanov EÚ, nemôžu prijať informované rozhodnutie. Mnohojazyčnosť je nevyhnutná pre efektívne fungovanie voľného trhu. Európske zmluvy a medzinárodné dohody by mali dodržiavať zásadu mnohojazyčnosti ako nevyhnutnú súčasť voľného a spravodlivého obchodu.

4. *Výzvy na predkladanie ponúk a postupy obstarávania na úrovni EÚ.* Internetové stránky Európskej komisie by mali byť dostupné vo viacerých jazykoch. Tieto stránky obsahujú rôzne výzvy na predkladanie ponúk a usmernenia pre financovanie projektov EÚ, ktoré sú často dostupné len v jednom jazyku. To narušuje hospodársku súťaž medzi európskymi spoločnosťami, MVO a združeniami pokiaľ ide o postupy obstarávania pri uzatváraní verejných zmlúv na úrovni EÚ a pokiaľ ide o alokáciu finančných zdrojov na podporu nadnárodných projektov. Európska únia je financovaná európskymi daňovými poplatníkmi a nemala by dovoliť, aby vznikla akákoľvek zaujatosť pri prístupe k verejným financiam.

5. *Vydavateľská činnosť.* Používanie bibliometrických ukazovateľov a medzinárodných rebríčkov univerzít orientovaných na anglický jazyk spôsobuje vážne narušenie hospodárskej súťaže v odvetví vydavateľstva. Tým sa obmedzuje prístup európskych občanov k vedomostiam a nespravodlivo sa tým zvýhodňujú vydavatelia v niekoľkých členských štátoch. EÚ by mala konať tak, aby sa neutralizovali negatívne externé faktory spôsobené jazykovou hegemoniou vo vydavateľskom odvetví tak, že sa vytvorí trh pre jazykové práva alebo prostredníctvom finančnej podpory viacjazyčného akademického vydávania. Finančné zdroje by mali pochádzať z vyberania jazykovej dane pre anglicky hovoriacich akademických vydavateľov. Bolo by to tiež v súlade so zásadami spoločného trhu. Okrem toho by sa malo zabrániť používaniu postupov hodnotenia kvality výskumu, ktoré umelo nútia výskumníkov nepoužívať svoj rodný jazyk pri akademickej vydavateľskej činnosti a pri učení. Bolo by dobré vyhodnotiť jazykový dopad bolonského postupu.

**Medzinárodná konferencia o jazykovej politike:
„Perspektívy jazykovej komunikácie v EÚ“
Nitra, Slovensko, 28. – 29. júl 2016**

Téma 3: Vzdelávacie začlenenie – opatrenia s cieľom (a) podporiť učenie a používanie menších jazykov a jazykov susedných štátov; (b) podporiť domáce jazyky študentov, a (c) vytvoriť lepšie prepojenie medzi učením jazyka a rozvojom európskej identity a solidarity.

(Autor: Seán Ó Riain et al.)

Kontext

Európska rada na zasadnutí v Barcelone v roku 2002 navrhla odporúčanie, aby sa občania EÚ učili aspoň tri jazyky podľa vzorca 1+2 (rodný jazyk plus dva). V správe¹ Európskej platformy občianskej spoločnosti o viacjazyčnosti (ECSPM) pre Európsku komisiu z roku 2011 sa uvádza, že angličtina je prvým cudzím jazykom drvivej väčšiny európskych občanov, a že kľúčovým faktorom slabnúcej motivácie učiť sa ďalšie cudzie jazyky je práve dominantné postavenie angličtiny. Nepopierame dôležitosť výučby angličtiny, no poradie, v ktorom sa jazyky učia, môže byť nesmierne dôležité. Výučba cudzích jazykov neprináša očakávané výsledky. Vo všeobecnosti prevláda názor, že sa rozširuje znalosť angličtiny ako prvého cudzieho jazyka, no prieskum Eurobarometra ukazuje, že v období od 2005 do 2011 počet ľudí ovládajúcich cudzí jazyk klesol z 56% na 54%. Počet ľudí ovládajúcich dva cudzie jazyky klesol z 28% na 25%.² Jazykové skúšky v rámci prieskumu SurveyLang³ v roku 2012 prebehli len po úroveň B2, pretože sa usudzovalo, že ľudia dosahujúci úroveň C1 sú veľmi malou menšinou predstavujúcou rádovo 1%. Jednoznačne existuje priestor na zlepšenie. Taktiež je potrebné prepracovať spoločný prvok vo vzdelávaní európskych občanov, aby sa ilustroval prínos európskej integrácie k mieru.

Stratégia na zlepšenie učenia jazykov

Prvé odporúčanie ECSPM pre oblasť vzdelávania je nasledovné: *Platforma odporúča empirický výskum na základných školách vo viacerých členských štátoch, aby sa zistilo, pri ktorom prvom cudzom jazyku je najväčšia pravdepodobnosť učenia ďalšieho cudzieho jazyka, a aby sa posilnila priorita EÚ v rámci stratégie Európa 2020 „znižit' mieru predčasného ukončenia školskej dochádzky na 10% v porovnaní so súčasnými 15%“ (odsek 3.1). Cieľom je testovať výsledky učenia druhého cudzieho jazyka tam, kde sa na školách ako prvý cudzí jazyk učí angličtina, francúzština, a pod. Vo všeobecnosti prevláda názor, že akýkoľvek druhý jazyk pomáha pri učení ďalšieho cudzieho jazyka. Ide o propedeutický efekt. Keďže počet vyučovacích hodín je obmedzený, bolo by zmysluplné využiť čas vyhradený jazykom čo najlepšie. Samotný jazyk slúžiaci na propedeutické účely je menej dôležitý než jeho štruktúra, ktorá musí prispieť k rýchlemu a ľahkému učeniu, čím sa zvýši motivácia na učenie ďalšieho jazyka. Napríklad v Spojenom kráľovstve⁴ a v ďalších krajinách „jazykový orientačný kurz“ trvajúci 50 – 100 hodín pokrývajúci základnú gramatiku esperanta a 500 najpoužívanejších morfémov priniesol zaujímavé výsledky, ktoré opísal profesor Renato Corsetti⁵. Preto by esperanto malo byť súčasťou testovania odporúčaného ECSPM.*

Odporúčanie

Konferencia v Nitre preto odporúča implementáciu hore uvedeného odporúčania ECSPM na viacerých **základných školách v krajinách V4+**, aby sa objektívne otestovalo, ktorý cudzí jazyk je najefektívnejší pri zlepšovaní miery učenia ďalšieho jazyka, ako aj začatie práce na rozpracovanie navrhnutého spoločného vzdelávacieho elementu, ktorý by ilustroval prínos európskej integrácie k mieru.

1 ec.europa.eu/languages/pdf/civilsocplrapport-full-version_en.pdf, s. 9. ECSPM zahŕňa 29 paneurópskych organizácií

2 ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf – prieskum z roku 2012 a http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf - prieskum z roku 2006.

3 ec.europa.eu/languages/eslc/index.html.

4 www.esperantoresearch.org.uk/site/publications.

5 www.springboard2languages.org/wp-content/uploads/2013/03/Rationale-of-the-Springboard-to-Languages-programme.pdf.